

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده ادبیات، زبان‌ها و تاریخ

پایان‌نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان:

بررسی تغییرات نحوی در روند ترجمه از زبان انگلیسی به فارسی: بر مبنای

نظریه ایکس-تیره

استاد راهنما:

دکتر فریده حق‌بین

استاد مشاور:

دکتر فرهاد ساسانی

دانشجو:

نگار شریعت پناهی

بهمن ۱۳۸۹

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به

دانشگاه الزهراء (س) است.

بسمه تعالی

شماره ۸۷۷-ز
تاریخ ۱۵/۱۲/۸۹
پست داور

صورت جلسه‌ی دفاع از پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد

(نسخه‌ی تحصیلات تکمیلی نسخه پرونده دانشجو نسخه مالی)

نام و نام خانودگی دانشجو: نگار شریعت‌پناهی شماره دانشجویی: ۸۵۱۱۲۴۰۰۶ نام رشته: زبان‌شناسی همگانی

شماره درس پایان‌نامه: ۱۲۴۳۳۵۲۰۳۰ تعداد کل واحد پایان‌نامه: ۴ واحد

عنوان پایان‌نامه: بررسی تغییرات نحوی در روند ترجمه از زبان انگلیسی به فارسی بر مبنای نظریه ایکس- تیره

تاریخ دفاع از پایان‌نامه: ۸۹/۱۲/۱۴ نتیجه‌ی نهایی دفاع: قبول مردود

نمره‌ی درس پایان‌نامه: (به عدد) ۱۹٫۷۵ عالی بسیار خوب خوب

اعضای هیأت داوری پایان‌نامه:

نام و نام خانوادگی	سمت	امضاء
خانم دکتر فریده حق‌بین	استاد راهنما	
آقای دکتر فرهاد ساسانی	استاد مشاور	
خانم دکتر شهین نعمت‌زاده	داور داخلی	
خانم دکتر مهین‌ناز میردهقان	داور خارجی	
مدیر گروه: دکتر فرهاد ساسانی	مدیر تحصیلات تکمیلی دانشکده: خانم دکتر ناهید جلیلی‌مرند	

امضاء
جلیلی
۱۵/۱۲/۸۹

امضاء
۱۵/۱۲/۸۹

برپایه‌ی مصوبه‌ی شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه مورخ ۸۹/۳/۲۵ دانشجو تا دو ماه بعد از تاریخ دفاع () باید پایان‌نامه تصحیح و صافی شده خود را تحویل دهد، در غیر این صورت از نمره دفاعیه او یک نمره کسر خواهد شد.

تاریخ تحویل پایان‌نامه: امضای کارشناس تحصیلات تکمیلی دانشگاه

نمره نهایی پس از اعمال مصوبه‌ی فوق: امضای مدیر تحصیلات تکمیلی دانشگاه

کتابخانه
کد پستی ۱۳۳۸۹۱۷۶
تلفن ۸۸۰۴۴۰۵۱
دورنگار ۸۸۳۵۱۸۷

تقديم به خانواده عزيزم

با تشکر از اساتید بزرگوار گروه زبان‌شناسی دانشگاه الزهراء
بویژه استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر حق‌بین که بدون
رهنمودها و صبر ایشان به پایان رساندن این مجموعه مقدور
نبود و همچنین استاد گرانقدرم آقای دکتر ساسانی که
همواره با نظراتشان مرا یاری نمودند.

چکیده

پایان‌نامه حاضر به بررسی تغییرات نحوی در ترجمه از انگلیسی به فارسی در چارچوب نظریه ایکس-تیره می‌پردازد. هدف این پژوهش بررسی نوع و میزان تغییرات نحوی است که در فرافکن‌های بیشینه، میانه و هسته هر یک از گروه‌های IP، CP، VP، DP و NP در فرآیند ترجمه رخ می‌دهد. جامعه‌آماری این پایان‌نامه متشکل از ۱۵۰ جمله انگلیسی و ترجمه فارسی آن‌هاست که از طریق نمونه‌گیری اتفاقی از ۵ کتاب داستانی و ۵ کتاب غیرداستانی انتخاب شده‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که مترجمان تا حد ممکن با وفاداری به ساختار اصلی به ترجمه می‌پردازند. این مسئله در کتاب‌های غیر داستانی پررنگ‌تر است و کم‌ترین میزان تغییر در این دسته از کتاب‌ها مشاهده شده است. از سوی دیگر در ساختارهای گروهی، بیشترین تغییر در DP و کم‌ترین تغییر در VP مشاهده شده است. از نظر فراوانی تغییر در هر یک از فرافکن‌ها نیز هسته بیشترین میزان تغییر و فرافکن بیشینه کم‌ترین تغییر را شامل شده‌اند. با توجه به این یافته‌ها به نظر می‌رسد که مترجمان به دلیل توجه به انتقال معنا، تغییری در ساختار گزاره‌ای و سطوحی که به انتقال معنا می‌پردازند ایجاد نمی‌کنند و به همین دلیل گره‌های واژگانی (VP و NP) کم‌ترین و گره‌های نقشی (CP، IP و DP) بیشترین میزان تغییر را شامل می‌شوند. به طور کلی سلسله مراتب تغییر در مقولات مختلف به صورت $VP < CP < NP < IP < DP$ است.

واژگان کلیدی: نظریه ایکس-تیره، تغییر نحوی، ترجمه، زبان انگلیسی، زبان فارسی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات پژوهش
۲	۱-۱ بیان مسئله
۲	۲-۱ هدف پژوهش
۳	۳-۱ پرسش‌ها
۳	۴-۱ فرضیه‌ها
۴	۵-۱ روش پژوهش
۴	۶-۱ جامعه آماری
۵	۷-۱ سازمان پژوهش
۷	فصل دوم: پیشینه پژوهش
۸	۱-۲ مقدمه
۸	۲-۲ زبان‌شناسی و ترجمه
۱۷	۳-۲ نگاهی به پژوهش‌های پیشین
۱۷	۱-۳-۲ آثار پژوهشگران ایران
۱۷	۱-۱-۳-۲ پژوهش‌های مقابله‌ای
۲۲	۲-۱-۳-۲ پژوهش‌های مربوط به مطالعات ترجمه
۲۳	۱-۲-۱-۳-۲ پژوهش‌های توصیفی در ارتباط با ترجمه

۲۵	۲-۳-۱-۲ پژوهش‌های عملی در ارتباط با ترجمه
۲۸	۲-۳-۲ آثار پژوهشگران غیرایرانی
۳۴	۴-۲ جمع‌بندی
۳۵	فصل سوم: مبانی نظری
۳۶	۱-۳ مقدمه
۳۶	۲-۳ نظریه ایکس-تیره
۳۹	۱-۲-۳ شواهدی دال بر وجود سطح میانی
۴۵	۲-۲-۳ شمای کلی نظریه ایکس-تیره
۴۶	۳-۲-۳ متمم، افزوده، مشخص‌گر
۴۶	۱-۳-۲-۳ متمم و افزوده
۵۲	۲-۳-۲-۳ مشخص‌گر
۵۳	۴-۲-۳ بسط نظریه ایکس-تیره به مقوله‌های نقشی
۵۳	(Determiner Phrase) DP ۱-۴-۲-۳
۵۵	(Tense Phrase) TP ۲-۴-۲-۳
۵۷	(Complementizer Phrase) CP ۳-۴-۲-۳
۶۰	۵-۲-۳ گروه فعلی و جایگاه فاعل
۶۱	۱-۵-۲-۳ فرضیه فاعل درون گروه فعلی
۶۲	۲-۵-۲-۳ گروه‌های فعلی دوجزئی

۶۴	۳-۳ نظریه ایکس-تیره در زبان فارسی
۶۴	۱-۳-۳ گروه اسمی و گروه حرف تعریف
۶۵	۱-۱-۳-۳ وابسته‌های پیشین
۶۶	۱-۱-۱-۳-۳ وابسته پیشین ۱
۶۷	۲-۱-۱-۳-۳ وابسته پیشین ۲
۷۰	۳-۱-۱-۳-۳ وابسته پیشین ۳
۷۱	۲-۱-۳-۳ وابسته‌های پسین
۷۱	۱-۲-۱-۳-۳ وابسته صفتی
۷۲	۲-۲-۱-۳-۳ وابسته اسمی
۷۳	۳-۲-۱-۳-۳ وابسته بدل
۷۴	۴-۲-۱-۳-۳ وابسته گروه حرف اضافه‌ای
۷۴	۵-۲-۱-۳-۳ بند موصولی
۷۵	۶-۲-۱-۳-۳ حرف تعریف نامعین
۷۵	۷-۲-۱-۳-۳ قید زمان یا مکان
۷۶	۸-۲-۱-۳-۳ اعداد ترتیبی و قیده‌های مقدار
۷۶	۲-۳-۳ گروه فعلی
۷۸	۱-۲-۳-۳ گروه فعلی با فعل ربطی
۷۹	۲-۲-۳-۳ گروه فعلی با فعل ناگذر

۸۰	گروه فعلی با فعل گذرا ۳-۲-۳-۳
۸۱	گروه فعلی با مفعول با واسطه ۴-۲-۳-۳
۸۲	گروه فعلی با قید مکان اجباری ۵-۲-۳-۳
۸۳	گروه فعلی با گروه حرف اضافه‌ای مفعولی ۶-۲-۳-۳
۸۴	گروه فعلی با مسند مفعولی ۷-۲-۳-۳
۸۵	گروه فعلی با گروه حرف اضافه‌ای عامل ۸-۲-۳-۳
۸۵	گروه فعلی با بند متمم ۹-۲-۳-۳
۸۶	فعل ناگذر دارای متمم قیدی ۱۰-۲-۳-۳
۸۷	جمع بندی ۴-۳
۸۸	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
۸۹	مقدمه ۱-۴
۹۰	IP (Inflection Phrase) ۲-۴
۹۰	IP های خودایستا ۱-۲-۴
۹۱	تغییر در سطح فرافکن بیشینه ۱-۱-۲-۴
۱۰۵	تغییر در سطح فرافکن میانه ۲-۱-۲-۴
۱۰۸	تغییر در سطح هسته ۳-۱-۲-۴
۱۱۷	IP های ناخودایستا ۲-۲-۴
۱۲۳	CP ۳-۴

۱۲۴	۱-۳-۴ بندهای متمم
۱۲۵	۲-۳-۴ بندهای موصولی (متمم‌های هسته گروه اسمی)
۱۲۸	۳-۳-۴ افزوده بندی
۱۳۲	۴-۴ (Verb Phrase) VP
۱۳۳	۱-۴-۴ تغییر در سطح فرافکن بیشینه
۱۳۳	۱-۱-۴-۴ حذف گروه فعلی
۱۳۶	۲-۱-۴-۴ تغییر در ساختار موضوعی VP
۱۴۰	۵-۴ DP
۱۴۵	۶-۴ (Noun Phrase) NP
۱۴۵	۱-۶-۴ تغییر در فرافکن میانه
۱۴۹	۲-۶-۴ تغییر در سطح هسته
۱۵۲	۷-۴ سازه‌های افزوده
۱۵۴	۸-۴ جمع بندی
۱۵۵	۱-۸-۴ بررسی فراوانی انواع تغییرات
۱۵۵	۱-۱-۸-۴ فراوانی تغییر در هریک از گروه‌ها
۱۶۳	۲-۱-۸-۴ فراوانی تغییر در ساختارهای افزوده
۱۶۴	۳-۱-۸-۴ فراوانی تغییر در هریک از آثار مورد بررسی
۱۶۸	فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۶۹	۱-۵ مقدمه
۱۶۹	۲-۵ مروری بر فصل‌های گذشته
۱۷۰	۳-۵ بررسی پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش
۱۷۰	۱-۳-۵ پرسش‌ها
۱۷۰	۲-۳-۵ فرضیه‌ها
۱۷۲	۴-۵ دستاوردهای پایان‌نامه
۱۷۴	۵-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی
۱۷۵	کتابنامه فارسی
۱۷۹	کتابنامه انگلیسی
۱۸۳	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی
۱۹۲	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی
۲۰۰	پیوست‌ها

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۰۵	جدول ۱-۴ تغییرات فرافکن بیشینه IP
۱۰۸	جدول ۲-۴ تغییرات فرافکن میانه IP
۱۱۷	جدول ۳-۴ تغییرات هسته IP
۱۲۲	جدول ۴-۴ تغییرات IP های ناخودایستا
۱۲۳	جدول ۵-۴ تغییرات IP
۱۲۵	جدول ۶-۴ تغییرات CP های اخباری
۱۲۸	جدول ۷-۴ تغییرات CP های موصولی
۱۳۱	جدول ۸-۴ تغییرات CP های افزوده
۱۳۲	جدول ۹-۴ تغییرات CP
۱۴۰	جدول ۱۰-۴ تغییرات VP
۱۴۴	جدول ۱۱-۴ تغییرات DP
۱۵۱	جدول ۱۲-۴ تغییرات NP
۱۵۴	جدول ۱۳-۴ تغییرات ساخت‌های افزوده
۱۶۱	جدول ۱۴-۴ تغییرات مشاهده‌شده در تمامی گروه‌ها
۱۶۵	جدول ۱۵-۴ فراوانی تغییرات در هریک از آثار مورد بررسی

فهرست شکل‌ها و نمودارها

صفحه	عنوان
۱۱	شکل ۱-۲ مدل ترجمه سه مرحله‌ای نایدا
۱۵۶	نمودار ۱-۴ فراوانی تغییر در IP
۱۵۶	نمودار ۲-۴ فراوانی تغییر در CP
۱۵۷	نمودار ۳-۴ فراوانی تغییر در NP
۱۵۸	نمودار ۴-۴ فراوانی تغییر در هریک از گروه‌ها
۱۶۰	نمودار ۵-۴ فراوانی تغییر در هریک از فرافکن‌ها
۱۶۶	نمودار ۶-۴ فراوانی تغییر در هریک از آثار

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ بیان مسئله

اهمیت ترجمه به عنوان ابزاری جهت انتقال علم و فرهنگ بر همگان آشکار است و با گسترش روزافزون دانش و نیاز به تبادل لحظه‌ای اطلاعات این نقش روز به روز پررنگ‌تر می‌شود و از کاربرد عملی بیش‌تری برخوردار می‌گردد. بنابراین پرداختن به ماهیت ترجمه و شناخت فرایندها و پیچیدگی‌های دخیل در آن، ضرورتی غیرقابل چشم‌پوشی است. متأسفانه بررسی علمی فرایند ترجمه در مقایسه با عمل ترجمه از قدمت چندانی برخوردار نیست و بیش‌تر کتبی که در این زمینه تألیف شده‌اند نیز تنها به جنبه‌های نظری پرداخته‌اند و جای خالی پژوهش‌های دقیق و کاربردی روزبه‌روز بیش‌تر احساس می‌شود.

یکی از راهکارهایی که می‌تواند به درک فرایند ترجمه کمک شایانی نماید، مقابله ساختارهای مبدأ^۱ و مقصد^۲ و بررسی تغییرات صورت‌گرفته در فرایند ترجمه است. در این میان اهمیت بررسی ساختارهای نحوی دو زبان را نباید از نظر دور داشت، چرا که ترجمه در واقع رمزگشایی پیام از یک غالب نحوی در زبان مبدأ و تبدیل آن به پیامی معادل آن در غالب نحوی زبان مقصد است و از آنجایی که زبان‌های مختلف از الگوهای نحوی متفاوتی پیروی می‌کنند، بررسی تغییرات نحوی که طی فرایند ترجمه رخ می‌دهد می‌تواند راهگشای درک بهتری از تفاوت‌های ساختاری دو زبان باشد. از سوی دیگر بررسی دقیق این تغییرات و یافتن الگوهای حاکم بر آنها می‌تواند در تدوین مواد آموزشی کلاس‌های ترجمه نیز مفید واقع شود.

۱-۲ هدف پژوهش

پژوهش حاضر با سه هدف به بررسی تغییرات نحوی در ترجمه از انگلیسی به فارسی می‌پردازد. نخست، مشخص کردن سازه‌هایی که بیشترین میزان تغییر را شامل می‌شوند. دوم، مشخص کردن تغییراتی که در نوع و سطح مقوله در گزاره‌های مشابه در دوزبان صورت

^۱ source language

^۲ target language

می‌گیرد و در نهایت سنجش دامنه این تغییرات. برای نیل به این منظور، از نظریه ایکس-تیره^۱، که خود زیرمجموعه نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی^۲ است، استفاده خواهد شد. این نظریه به دلیل تحلیل سازه‌های نحوی در سطوح مختلف، بستر مناسبی را برای بررسی تغییرات نحوی فراهم می‌نماید.

۳-۱ پرسش‌ها

هدف از پژوهش حاضر، پاسخ‌گویی به پرسش‌های مطرح‌شده در این بخش است.

۱. تغییرات نحوی در کدام یک از ساخت‌های گروهی بیشتر مشاهده می‌شوند؟
۲. تغییرات نحوی در ترجمه گروه فعلی چگونه نمایان می‌شوند؟
۳. تغییرات نحوی در بندهای درونه از چه چیزی سرچشمه می‌گیرند؟
۴. تغییرات نحوی در ساختارهای افزوده بیشتر است یا در ساختارهای اصلی؟

۴-۱ فرضیه‌ها

فرضیه‌های زیر در پاسخ به پرسش‌های ارائه‌شده مطرح شده‌اند.

۱. تغییرات نحوی در ترجمه گروه حرف تعریف به دلیل بسامد تکرار آن بیش از دیگر ساخت‌های گروهی است.
۲. تغییرات نحوی در ترجمه گروه فعلی بیشتر در ساختار موضوعی فعل مشاهده می‌شوند.

^۱ X-bar theory

^۲ Government and Binding Theory (GB)

۳. تغییرات نحوی در بندهای درونه^۱ از حذف متمم^۲ ناشی می‌شوند.

۴. تغییرات نحوی در ساختارهای افزوده بیش‌تر از ساختارهای اصلی مشاهده می‌شوند.

۱-۵ روش پژوهش

پژوهش حاضر، پژوهشی کتابخانه‌ای است و براساس گردآوری داده‌های مکتوب صورت گرفته است.

۱-۶ جامعه آماری

جامعه آماری مورد بررسی متشکل از ۱۵۰ جمله انگلیسی و ترجمه فارسی آنهاست. این جمله‌ها به صورت اتفاقی^۳ از ۱۰ کتاب انگلیسی که ترجمه فارسی آنها به چاپ رسیده و در بازار کتاب موجود است انتخاب شده‌اند. این کتاب‌ها ۵ کتاب داستانی و ۵ کتاب غیرداستانی را شامل می‌شوند. سه کتاب از کتاب‌های غیر داستانی به حوزه زبان‌شناسی و ترجمه تعلق دارند. کتاب‌های مورد بررسی به شرح زیراند:

کتاب‌های داستانی:

۱. *آنی دختری از مزرعه شیروانی سبز*، نوشته لوسی مد مونتگومری و ترجمه فریده

مهدوی دامغانی

۲. *پایبندی‌های انسانی*، نوشته ویلیام سامرست موم و ترجمه عبدالحسین شریفیان

۳. *سفرهایم با خاله جان*، نوشته گراهام گرین و ترجمه رضا علیزاده

۴. *کشتن مرغ مینا*، نوشته هارپر لی و ترجمه فخرالدین میررمضانی

^۱ embedded clause

^۲ complementizer

^۳ random